

zapisaną pismem linearnym B, która - jak można sądzić - wyraźnie wspomina o przewożeniu do mykeńskiego Pylos rud żelaza pochodzących z Aithalei, czyli właśnie Elby¹¹. Dowodzi to istnienia regularnych kontaktów handlowych Italii ze światem mykeńskim już w połowie II tys. p.n.e. a zwłaszcza na przełomie XIII/XII wieku p.n.e., tym bardziej, iż różnego typu przedmioty odkrywane w znacznych ilościach na półwyspie jak i na okolicznych wyspach, co charakterystyczne, grupują się na ogół wzdłuż głównych szlaków prowadzących do miejscowych złóż kruszców, a ponadto większość z tych dróg handlowych nie traci na znaczeniu także i w epoce brązu i na początku okresu żelaza, chociaż równocześnie pojawiają się i całkowicie nowe szlaki śródlądowe, przecinające Italię środkową w kilku punktach.

O znacznych rozmiarach handlu etruskiego może m.in. świadczyć również i to, iż wydobywane na miejscu; miedź, ołów i żelazo eksportowane w dużych ilościach do Kampanii, jak poświadcza Diodor, zaś w etruskich portach Caere i (na północy) Spina w VI i V wieku p.n.e. istniały greckie kolonie handlowe, które łączyły z niektórymi miastami Lacjum bliskie kontakty, nie ograniczające się li tylko do spraw stricte gospodarczych. Najlepszym przykładem tego typu miast jest Praeneste, którego skarby z grobowców Arbernini, Bernardini i Castellani pod względem bogactwa i poziomu artystycznego znajdujących się w nich przedmiotów można porównać - jak to słusznie zauważył J. Bayert - tylko z wyposażeniem grobu Regolini-Galassi z Caere, natomiast już do uboższych należą etruskie groby z Populonii, Vetulonii czy Vulci¹².

Dla naszych rozważań istotne wydaje się zestawienie danych archeologicznych dotyczących przedmiotów wykonanych z metali, a pochodzących zarówno z terenu Etrurii jak i Lacjum. O ile bowiem trudno tu wprowadzić mówić o wyraźnym typologicznym zróżnicowaniu produktów, mimo to należy zauważyć, że na obszarze Etrurii przedmioty metalowe - z oczywistych względów - są nie tylko powszechniejsze, ale i pojawiają się w grobach trochę wcześniej, tzn. już w początkowej fazie okresu Villanova I, który odpowiada w Lacjum okresowi 2A, gdzie z kolei przeważają wówczas przedmioty wykonane z brązu w tzw. wersji zminiaturyzowanej, które przestają się pojawiać na tym obszarze dopiero w okresie 2B. Wspomniane różnice, w sumie raczej niewielkie, znikają jeszcze przed epoką wpływów orientalistycznych, tzn. w IX i VIII wieku p.n.e., by następnie poczynając od VII wieku, a zwłaszcza VI wieku p.n.e. ponownie dać o sobie znać, ale w formie o wiele bardziej widocznej, kiedy to bogactwo wyposażenia większości grobów etruskich na ogół kontrastuje z grobami na terenie Latium. Niekoniecznie musi to wszakże oznaczać, aczkolwiek trudno taką ewentualność całkowicie odrzucić, że podobna dysproporcja cechuje poziom ekonomiki czy raczej może rzemiosła obu tych obszarów.